וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [1]ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה כל שישנו במכה ובגואל הדם ישנו במשפטים כל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה אמר רב שישא בריה דרב אידי מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא [2][א]ואלה המצות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים [ב]אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעית להא דר' חנינא [ג]דאמר ר' חנינא [ד]גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי: **מתני'** זה חומר באדם מבשור שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות [ה]המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולן [א]החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת **א]** בזמן שהוא שלו [ב]החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן ° [ו]רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת [ג]חש"ו פגיעתן רעה ° החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין [ד]העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן [ה]נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם [ו]המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו [ז]והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן: **גמ'** בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבת קטנה של אחרים חבלה למי מי אמרינן כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב חבלה נמי דאבוה הוי מאי טעמא דהא אפחתה מכספה או דילמא שבח נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי למימסר לה למוכה שחין מצי מסר אבל חבלה כיון דאי בעי מתחבל בה לא מצי חביל לא קנייה ליה רחמנא

אמר

כל שאינו במכה כו'. וסומא הא אפיקתיה מדין מיתת בית דין: **כל שישנו במשפט כו'.** דהא אפיקתיה מכלל ושפטו: **רב יוסף.** סגי נהור הוה: **מתני' ושור אינו משלם אלא נזק.** כדאמר בפ"ב (כו.) איש בעמיתו [ויקרא כד] ולא שור בעמיתו: **ופטור מדמי ולדות.** כדאמר בשור שנגח [ח]את הפרה (לעיל מב.) אנשים [שמות כא] ולא שוורים: מכה אביו ואמו אין חייב עד שיעשה בהן חבורה כדאמרינן הנחנקין (סנהדרין דף פה:): **עבד ואשה שחבלו באחרים פטורים.** שאין להם מה לשלם: **נתגרשה האשה ונשתחרר העבד.** וקנו נכסים: **חייבין לשלם.** שהרי מתחלה הן חייבין אלא שאין להם מה לשלם שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה[ט]: **גמ' בבת קטנה של אחרים חבלה למי.** גדולה ודאי דידה הויא: **[שבח נעורים לאב.** דכתיב] בנעוריה בית אביה[י] כל שבח נעורים לאביה[כ] אפי' כסף קדושין שלו: **דאי בעי מסר לה אביה למוכה שחין.** דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה אלמא בידו למסרה למי שירצה הלכך כסף קדושין נמי לאביה: **לא מצי חביל בה.**

דאין

משום דלית ליה לרבא רשע רשע אלא משום שאין צריך למגופיה דקרא שמעינן דאין משלשים במכות ובאלו נערות (כתובות דף לג. ושם) גבי חייבי מלקיות שוגגין ודבר אחר דאמר ר"ל בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקיות כחייבי מיתות היכן ריבתה תורה אביי אמר רשע רשע רבא אמר מכה מכה התם ודאי לא דריש רבא רשע רשע וכן ר' יוחנן פליג אר"ל ומחייב חייבי מלקיות שוגגין בתשלומין לא דריש רשע רשע וכן בההוא פירקא (דף לז.) אמר גבי לא יהיה אסון ענוש יענש והא מהכא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו כו' ומסיק הדא במיתה וממון והדא במלקות וממון לא דריש רשע רשע והיינו טעמא דרבא ור' יוחנן והתם סוגיא סברי דלא דרשי רשע רשע אלא לענין דברים שהן בגוף המלקות דקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע אבל לפטור מממון שהוא בהדי מיתה ומלקות שאין בגוף המלקות לא דרשינן אבל ממכה יליף לה רבא שפיר דבתשלומין כתיב מכה בהמה ישלמנה ואביי אית ליה אפי' התם ג"ש דרשע רשע וסוגיא דהתם גבי רשעתו אליבא דרבא אתיא ואביי הוה מוקי כרבי מאיר במיתה ומלקות דמלקות וממון לא צריך קרא דאתיא רשע רשע: **וכן** היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה. תימה א"כ מאי איריא דפטר ר' יהודה בבושת לעיל ולמה לי ג"ש דעיניך עיניך ונראה לר"י שלבסוף חזר בו ר' יהודה ממה שהיה פוטרו מבושת לבד כשמא דרשה לפוטרו ממיתה וגלות א"נ אי לאו דגלי ג"ש דעיניך לפטור סומא הוה סברא למדרש גבי גלות כר' מאיר: **וכן** היה ר' יהודה פוטרו מכל המצות [האמורות] בתורה. תימה הא דתנן בפרק הקורא את המגילה (מגילה דף כד. ושם[ל]) רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע אפי' ראה ונסמא נמי אמר הכא דפטור מכל המצות והיאך יפרוס על שמע להוציא אחרים ובירושלמי דמוקי שלא ראה מאורות מימיו ביושב בבית אפל [או] שנולד במערה ולאו סומא א"ש אבל בגמרא דידן משמע דמיירי בסומא ממש ומפרש טעמא דרבי יהודה דאמר אין פורס משום דאין נהנה מן המאורות ורבנן [סברי] אית ליה הנאה כר' יוסי שראה סומא ואבוקה בידו אמר ליה בני אבוקה זו למה אמר ליה כל זמן שאבוקה זו בידי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתים והאי טעמא לא שייך אלא בסומא ממש ונראה דאף ע"ג דפטר ר' יהודה סומא מכל המצות מ"מ מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מיפטרא במצות עשה שהזמן גרמא ולא מחייבינן אפילו מדרבנן משום שיש מצות הרבה דמחייבת בהו אבל סומא אי פטרת ליה מכל המצות אפי' מדרבנן א"כ ה"ל כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל ולכך אותו שלא ראה מאורות מימיו אפילו מדרבנן לא יפרוס על שמע כיון דלית ליה הנאה אבל אם ראה ונסתמא חייב מדרבנן ומוציא אחרים ידי חובתן דאחרים נמי לא מחייבי אלא מדרבנן דק"ש לרבנן היא כדאמר במי שמתו (ברכות דף כא.) ולא דמי חיוב דסומא לחיובא דקטן שהגיע לחינוך (א) שאין אלא לחנכו דאע"ג דחייב מדרבנן אין פורס על שמע להוציא אחרים ידי חובתן[מ]:

בעבד כנעני שלו פטור מכולם. וא"ת והא ברפואתו חייב כדקאמר בפ"ק דגיטין (דף יב: ושם[ס]) גבי קיטע יד עבדו של חבירו נותן שבתו ורפואתו לרבו ופריך רפואתו דידיה היא דבעי איתסויי ביה ומשני לא נצרכא דאמדוהו לה' יומי ועבדו סמא חריפא ואיתסי בתלתא יומי וי"ל דה"נ פטור מכולם היינו מן היתרון דאמדוהו בה' ואיתסי בג' ואם תאמר ותפשוט ממתני' דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך מדפטור משבת וי"ל דהכא מיירי בזן את העבד ומיהו קשה מאי קמ"ל רבי יוחנן שנותן רפואתו לרבו דהיינו היתרון דאתסי בג' מתני' היא דפטור מכולם ע"כ נראה שיש לחלק בין אחרים חובלין בו בין להרב עצמו חובל בו שכבר זכה בכלם[נ]: **כיון** דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב. פי' בקונטרס דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה ובשנים אוחזין (ב"מ דף יב. ושם) גבי מציאת בנו ובתו הקטנים נמי פי' דבתו מציאתה לאביה משום דשבח נעורים לאביה וקשה לפירושו דבריש פרק קמא דקדושין (דף ג: ושם) ובאלו נערות (כתובות דף מ:) אמר דההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב ולא ילפינן מהתם שאר דברים ונראה דבכל דוכתי דנקיט שבח נעורים לסימנא בעלמא נקטיה ולא משום דמפיק מבנעוריה ובשמעתין נמי פירש בקונטרס בסוף דבריו דכסף קדושין שלו דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין ומציאתה נמי לאב משום איבה כדמפרש גמרא בפרק נערה שנתפתתה (שם דף מו: ושם) דחיישינן שמא מתוך שנאה שלא תתן לו מציאה ימסרנה למנוול ומוכה שחין ומבעיא ליה בחבלה לרבי אלעזר דאע"ג דאין שייך בה איבה דלא קפיד במידי דאית להו צערא בגופייהו כדאמר לקמן מ"מ ראוי הוא להיות של אב משום דאפחתה מכספה:

א"ל

מסורת הש"ס

א) [צ"ל ואת המצוה], ב) קדושין לא., ג) שם. לעיל לח. ע"ז ג., ד) [וע"ש בתוס' ע"ז ג. ובקדושין לא. ד"ה גדול], ה) לעיל פה:, ו) סנהדרין פו., ז) ב"מ י:, ח) נ"ל שור שנגח ד' וה'. חל"ג, ט) [כתובות מז:], י) [במדבר ל], כ) [כתובות מו:], ל) [ד"ה מי], מ) [ועיין תוספות עירובין ט. ד"ה דילמא], נ) [ד"ה שבחו], ס) [ועי' תוספות גיטין יב: ד"ה רפואתו],

◆

תורה אור השלם

1. וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה: במדבר לה כד

2. וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: דברים ו א

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וכן וכו' שהגיע לחינוך שאינו אלא לחנכו:

◆

גליון הש"ס

מתני' ר"א אין לעבדים בושת. עיין נדה דף מז ע"א תוספות ד"ה כלך: שם החובל בהן חייב. עיין לעיל דף פה ע"ב תוספות ד"ה נהי דמק:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] מתני' בזמן שהוא שלו. עי' פני יהושע ולפמ"ש לעיל דף פו ע"א לק"מ. ישעי"ה ודו"ק:

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' י סמג עשין ע:
מז ב מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ג:
מח ג מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סע"ח:
מט ד ה מיי' שם הל' כא טוש"ע שם סעיף ט:
נ ו מיי' שם הלכה ז ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף א ב:
נא ז מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סע"ג:

◆

מוסף רש"י

יומא טבא לרבנן. סעודה לתלמידים (קדושין לא.). ולא עשה בהן חבורה. דאין עליו חיוב מיתה עד שיעשה בהם חבורה (לעיל פה:). אין לעבדים בושת. המבייש את העבד, לא חייבתו תורה לתת דמי בשתו (סנהדרין פו.).